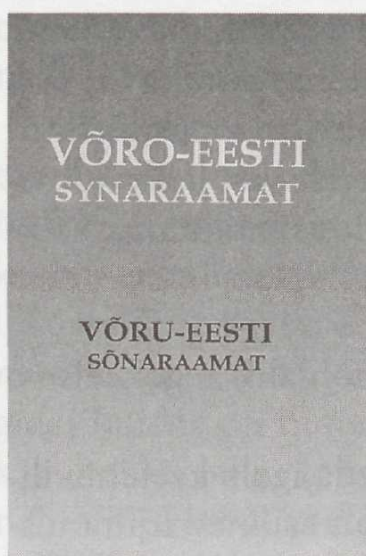

Ilmus võru-eesti sõnaraamat

Võru-eesti sõnaraamat.

Võro-eesti synaraamat.

Päält 15 000 tähüssyna.

Kokko pandnuq Jüvä Sullöv.

Võro Instituudi toimõndusõq 12.

Tarto-Võro 2002. 602 lk

Ilmunud võru-eesti sõnaraamatu eesmärgiks on vanal lõunaeesti keelel põhineva võru keele sõnade kirjalik fikseerimine, võru keele tema oma loomupäraste reeglite ja normide järgi kirjalikku vormi valamine ja keelekasutaja või -õppija teenistusse päästmine. Teisisõnu on see raamat üks tähtis verstapost võru keele täisväärtusliku kirjakeele seisusesse tõstmise ja seeläbi uuele elule äratamise teel. Koostajate eesmärgiks pole eesti kirjakeelega konkureeriva ja eesti rahvuslikku ühtsust ohustava uue keele loomine (milles neid on süüdistatud), vaid võrukeste emakeele hävingust päästmine, mis pole võimalik ilma võru keele arendamiseta paljudel elualadel ladusalt toimivaks regionaalseks kirjakeeleks.

Raamat on koostatud aastatel 1997–2001. Koostamispõhimõtted ja iga valminud osa on üle vaadanud ja läbi arutanud Võru Instituudi sõnaraamatutöörühm: Kalle Eller, Mariko Faster, Sulev ja Triin Iva, Kaido Kama, Enn Kasak, Erich Kukk, Salme Nigol, Jaan Pulk, Evar Saar ja Nele Reimann. Töö akadeemiliseks juhendajaks oli professor Karl Pajusalu.

Sõnad pärinevad võrukeelsetest tekstidest ja varem välja antud sõnastikest, aga ka otse kõnelejailt. On ka väike hulk uudis- ja võõrsõnu. Esialgset sõnavalimikku on kontrollitud ja suures mahus täiendatud eesti keele instituudi murdesõnaraamatute põhjal, kust on välja valitud valdav enamik seal leiduvaid Võru-, Setu- ja Lõuna-Tartumaa levikuga sõnu. Seega peaks raamat sobima kasutamiseks peale võru-

keste ja võru keele huviliste ka setudele ja vähemalt lõunapoolsetele tartlastele.

Võru-eesti sõnaraamatust leiab peale võru sõnade ja nende eesti vastete ka näitelauseid ning teavet sõnade muutmise kohta: põhivormid, tüübinumbrid ning käänamis- ja pööramistabelid. Raamatu lõpus on ka kohanimevalimik ja võõrsõnade kasutamise põhimõtted. Peatselt pannakse Võru Instituudi kodulehele üles sõnaraamatu elektrooniline versioon.

Sõnaraamatu mahuks arvestati esmalt 5000–8000 märksõna. Töö käigus paisus maht rohkem kui poole võrra – 15 000 sõnaartiklini. Ometi puudub raamatust väga palju sõnu, mis peaks igas tänapäevases kirjakeeles olemas olema. Vähe on abstraktmõisteid tähistavaid sõnu, väga puudulik on oskussõnavara. Tegelikult polegi need otsest sõnaraamatu probleemid, vaid võru keele enda nõrkused tema praeguses arengujärgus.

Sõnavara täiendamiseks on moodustatud uusi sõnu liitmise ja tuletamise teel. Sõnadele on antud uusi kõrvaltähendusi. Uusi termineid, sh arvutisõnavara on loonud astrofüüsik ja filosoof Enn Kasak, kes oli sõnaraamatu koostamise algaegadel Võru Instituudi direktoriks. Keeleteaduse terminid pärinevad enamasti sõnaraamatu koostajalt või Võrumaa juurtega keeleteadlaselt Toomas Helbilt. Taime- ja loomanimetuste ning talutööde ja külaelu sõnavaraga on tegelnud bioloog Erich Kukk ja talupidaja Jaan Pulk – mõlemad eriti eheda võru emakeelega inimesed. Sõnu on laenatud ka eesti ja soome keelest ning rahvusvaheliste võõrsõnade hulgast. Laen- ja võõrsõnade esitamisel on peetud tähtsaks nende korralikku mugandamist ja võru keele süsteemi sobitamist.

Lisaks on Võru Instituudis juba alustatud eesti-võru sõnaraamatu ja võru keele grammatika koostamist. Ilmunud on võrukeelne lugemik, aabits, töövihikuid, ilukirjandust ja isegi võrukeelseid teaduslikke kirjutisi. Seega on võru keeles olemas juba päris arvestatav kogus kirjavara – akumulieritud kultuuri, millest ammutada jõudu kestmiseks ja arenemiseks.

Sulev Iva

Võru Instituudi spetsialist,
Tartu ülikooli eesti keele magistrant